

Пестова Д.О.

Запорізький національний університет

МЕМОРІАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ В ДАНІЇ: ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ЩОДО ГОЛОКОСТУ

У статті основна увага приділена питанню дослідження меморіальних комплексів в Данії, як способу формування колективної пам'яті про Голокост. Меморіальні комплекси відіграють важливу роль в формуванні колективної свідомості щодо певних історичних явищ, подій та процесів. В ході дослідження авторка прийшла до наступних висновків: меморіальні комплекси мають відповідати вимогам часу й динамічно змінюватися в залежності від потреб суспільства; для формування колективної пам'яті необхідно використовувати різноманітні меморіальні комплекси: музеї, стели, меморіали й т.д. Для Данії досить характерним є використання інтерактивних методів в даному питанні. Більша частина меморіальних комплексів щодо Голокосту в країні дає можливість за допомогою сучасних технологій ширше дивитися на проблематику. Тобто на сьогоднішній день, наприклад, музейна експозиція – це не лише експонати, але й світлове шоу, анімаційна продукція й т.д. Такий підхід дозволяє охопити більшу аудиторію: від старшого покоління до дітей та молоді (адже саме «покоління інтернету» потребує інформації у формі «оживаючої стели» чи швидко змінної сучасної картинки) Саме тому, меморіальні комплекси мають постійно змінюватися та осучаснюватися. Модернізація меморіальних комплексів свідчить, про те, що в суспільстві є запит на формування колективної пам'яті про Голокост, що в свою чергу означає, що суспільство не має на меті повторення подібного геноциду й майбутньому.

Зміни в сучасній геополітичній ситуації світу створюють нові виклики перед країною в питанні політики пам'яті. З одного боку – Данія має чітку лінію щодо визнання злочинів проти людства часів Другої світової війни недопустимими на сучасному етапі розвитку європейського суспільства, проте з іншого – є відчутні прогалини в питанні толерантного ставлення до всіх народів світу.

Ключові слова: політика пам'яті, Голокост, концентраційний табір Терезієнштадт, данський єврейський музей, «камені спотикання», меморіальні комплекси.

Постановка проблеми. Дана проблематика є досить актуальною на сьогоднішній день, з одного боку, меморіальні комплекси присвячені Голокосту є проявом цілеспрямованої державної історичної політики з іншого – можемо дає можливість побачити дієвість чи навпаки не ефективність такого методу формування колективної пам'яті. Для Данії такі практики формування колективної пам'яті мають свої особливості. Перш за все – прояви Голокосту були іншими та відрізнялись країн Європи.

Перед тим, як аналізувати проблеми політики пам'яті щодо Голокосту, та практики комеморації треба звернути до статистики. Так за метервіалами данської статистики, що представлені на офіційному сайті в Данії на початок Другої світової війни проживало близько чотирьох млн осіб [17]. За даними наведеними ізраїльського національного меморіалу Катастрофи (Голокосту) та Героїзму – Яд Вашем, який є не тільки меморіальним комплексом, але і потужним науковим цен-

тром, на момент Другої світової в країні проживало близько 8000 євреїв [19]. Це приблизно 2% від загальної кількості населення. Перебуваючи під німецькою окупацією Данія потрапила, як і інші країни під дискримінаційну політику Третього рейху щодо євреїв. Проте слід підкреслити, що данцям вдалось евакуювати своїх євреїв до нейтральної Швеції й лише досить невелика кількість людей потрапила до Терезієнштадту.

Саме тому, меморіальні комплекси в Данії в основному присвячені евакуації євреїв до Швеції та тим людям, які організували евакуацію. Зазначимо, що основний масив меморіальних комплексів встановлено в столиці країни, в місті – Копенгаген, з одного боку, вони нагадують про масові злочини проти людства, іншого – є свідченням певних прогалин у реалізації державної політики пам'яті. Подібні недопрацювання пов'язані з наростанням антисемітських настроїв в країні, особливо сильно вони стали відчутними після початку Ізраїльсько-палестинського конфлікту в жовтні 2023 р.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Історіографію даного питання ми можемо поділити на дві великі групи – українська та західноєвропейська. Визначимо найбільш потужні інституції та наукові центри, які займається дослідженням Голокосту в Україні чи в основними центрами дослідження Голокосту в Україні є Український центр вивчення Голокосту «ТКУМА» (м. Дніпро) [7], Український центр вивчення історії Голокосту [8] та Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр» [1]. Дані центри вивчення Голокосту здійснюють наукові публікації присвячені зазначеній тематиці. Серед публікацій з питання політики пам'яті та Голокосту варто відзначити наступні праці: А. Подольський «Пам'ять, яка вона? (роздуми про культуру пам'яті в Україні на прикладі ставлення до історії Голокосту)» [6]. Наукова праця окреслює проблеми України з питання політики пам'яті й певні недопрацювання з даного питання. А. Подольський «Комплексні дослідження з історії Голокосту в Україні та комеморативні дискусії та практики: проблема взаємовпливу, тенденції та перспективи» [5]. Стаття присвячена питанню основних тенденцій щодо вшанування пам'яті постраждалих від Голокосту в Україні. Методичний посібник упорядкований О. Педан-Слепухою «Дорогами пам'яті. Як організувати меморіальні візити до місць масових поховань (з досвіду проєкту “Захистимо пам'ять”))» [4]. Посібник було опубліковано в 2020 році й його основною метою є допомога вчителям та учням з формуванням колективної пам'яті про постраждалих від нацизму. Праця В. Гриневича та П.-Р. Магоція «Бабин Яр Історія та пам'ять» опублікована в 2016 році й висвітлює трагедію в Бабиному Яру через спогади, культуру, мистецтво й меморіальні комплекси [2]. Монографія Круглова О., Уманського А., Щупака І. «Голокост в Україні», опублікована в 2021 р й присвячена питанню знищення євреїв в Україні в період Другої світової війни [3].

Що стосується другої групи історіографічних досліджень варто відзначити в першу чергу потужні світові центри дослідження Голокосту. Яд Вашем [37], Меморіальний музей Голокосту в США [36]. Що стосується скандинавських країн та в контексті теми нашого дослідження треба звернути увагу на Данський єврейський музей [33]. Аналізуючи історіографію питання, звернемо увагу в першу чергу на датських істориків, які займались питаннями Голокосту на території Данії. Серед основних публікацій з питання Голокосту безпосередньо в Данії та політиці пам'яті варто відзначити І. Крістофен, Л. Корсгаард “A museum

in its time: the Danish Jewish Museum as a place of remembrance” [15], яка висвітлює питання щодо данського єврейського музею як місця пам'яті про період Голокосту. М. Пандуро “The Danish helpers of the Jews in October 1943 – An analysis of reports”, опублікована в 2017 р й демонструє як данці допомагали євреям врятуватися у 1943 р. П. Андерсен “Holocaust: den tyske jødepolitik 1933–1945”, [10] яка демонструє Голокост на європейській арені. Л. Бланк “Da krigen var forbi” [13], висвітлює питання щодо життя євреїв по завершенню війни.

На сьогоднішній день питання комеморації Голокосту в Данії потребує уваги дослідників.

Постановка завдання. Метою нашої наукової розвідки є аналіз меморіальних комплексів щодо Голокосту як засобу формування колективної пам'яті (на прикладі Данії).

Виклад основного матеріалу. Період Другої світової війни й Голокосту сформували травматичний досвід для європейських країн. Європейські країни мали свої особливості такого досвіду. В даній науковій розвідці ми розглянемо Данію та її травматичний досвід й способи його подолання.

Окупація Данії тривала з квітня 1940 по травень 1945 рр. Окупація країни мала «м'який» характер й це було пов'язано із рядом чинників, по-перше, країна добровільно здалась окупаційній владі, по-друге, від початку окупації державні інституції країни та місцеві органи влади співпрацювала з нацистською владою. Завдяки цьому впродовж до 1943 р. країні вдалося зберегти широкий спектр автономії у реалізації внутрішньої політиці, а це в свою чергу допомогло захистити данських євреїв від впровадження політики антисемітизму, репресій по відношенню до євреїв з боку нацистської Німеччини [20]. Такий захист проявлявся в тому, що данські євреї не повинні були носити зірку на одязі, не мали обмежень щодо пересування чи володіння майном, їх не звільняли з роботи й в країні не відбувались єврейські погроми [24]. В 1943 р. окупаційна влада змінює тактику з м'якої окупації на карально-репресивні заходи. Це було пов'язано з поразками Німеччини на фронтах та посиленням руху опору нацистському режиму у Данії. Країна втрачає преференції свою та певні права на автономію автономну внутрішню політику, а відповідно єврейське населення втрачає данський захист [20]. Окупаційна влада приймає рішення про арешти та депортації євреїв до таборів смерті. Проте більша частина єврейського населення (близько 7500 євреїв [27]) була врятована й переправлена до нейтральної Швеції. Лише близько 500 євреїв потрапили до концентраційного табору

Терезієнштадт. Побідна акція відбулась за рахунок інформування данського партизанського руху про майбутні єврейські погроми. Важливу роль в цьому зіграв німецький аташе Г. Ф. Даквіц, який повідомив представників данських політичних сил про майбутні єврейські погроми [18]. Сучасна Данія через меморіальні комплекси вшановує пам'ять постраждалих від Голокосту в країні та формує колективну пам'ять, хто країна підписала міжнародний договір щодо Голокосту має різними способами формувати пам'ять про ті події (Стокгольмська декларація 2000 р.) [31]. Отже, розглянемо основні меморіальні комплекси присвячені Голокосту в Данії.

В країні починаючи від перших повоєнних років до 2023 року були створені наступні меморіальні комплекси: це Меморіал у Туборг гавані 1948 р. Меморіал в Копенгагені у формі каменя, 1975 р., скульптура “Стопа” у Туборг гавані, 1994 р., експозиція Голокосту в данському єврейському музеї, 2013 р, проєкт німецького художника під назвою “камені спотикання” 2019 р., меморіал “Біженці” 2023 р. Розглянемо більш детально кожен з цих меморіальних комплексів.

Першим стає меморіальний камінь, який розташований у Туборг гавані. Меморіал було створено Т. Хвасом та відкрито 5 травня 1948 р. (5 травня 1945 року Данія була звільнена від окупації, а відповідно день відкриття було приурочено до 3 річниці з деокупації країни) Його присвячено учасникам руху опору та людям, які допомогли врятуватися євреям Данії та втекти до Швеції [35], [34]. Він являє собою камінь з пам'ятним написом. Даний камінь має символічне значення, адже розташований в одному з місць, де євреї тікали до Швеції (всі переправи відбувались морськими шляхами й тому гавані мали важливе значення для порятунку).

Наступним є Меморіал в Копенгагені у формі каменя. Його було відкрито в 1975 р. на ізраїльській площі в Данії. Камінь було створено Р. Райлінгером та Д. Саломоном. Власне сам камінь було привезено з Ізраїлю. Слід відзначити, що він є своєрідною вдячністю від ізраїльського народу данцям за порятунок євреїв в період Другої світової війни. Напис на камені зроблено на івриті, проте табличка під каменем зроблена данською мовою й вона говорить про те, що це є подарунок від організації Данські друзі та Ізраїль [23]. Даний меморіал свідчить про те що Данія та Ізраїль активно співпрацюють в питаннях формування колективної пам'яті, подолання травматичного досвіду та підтримці одна одної.

Наступним варто відзначити скульптуру під назвою “Стопа”, яка була відкрита в 1994 р. та знаходиться у Туборг гавані. Вона була спроектована П. Брансом. Скульптура являє собою величезне стопу довжиною в 4,5 м та висотою у 6 м [29]. Вона присвячена усім єврейським біженцям 1943 р. Місце розташування скульптури обрано досить символічно, адже батько архітектора даного проєкту був один із втікачів у 1943 р. й він тікав з Туборг гавані. Також підкреслимо, що скульптура створює ілюзію неначе стопа йде по воді, що символічно нагадує, що евакуація до Швеції відбулась через морські переправи.

Ще одним місцем пам'ятання про знищення євреїв в період Другої світової війни є експозиція Голокосту в датському єврейському музеї. Данський єврейський музей знаходиться в Копенгагені біля Королівської бібліотеки. Музей було відкрито в 2004 р. з ініціативи приватних осіб. З 1 січня 2011 р. музей отримав статус державного й відповідно перебуває під захистом Закону про музеї в Данії [33]. В 2013 р. в музеї було відкрито експозицію присвячену подіям 1943–1945 років. Дана експозиція має назву “Hjem”, що в перекладі з данської мови означає дім або додому. Серед експонатів музею представлена шітка для одягу одного з в'язнів концентраційного табору (на шітці нацарапаний табірний номер в'язня); книга так звана читанка для дітей (даною книгою активно користувались єврейські біженці в Швеції); дитяча іграшка у формі ляльки в білій сорочці та червоній спідниці; білий дитячий рятувальний жилет, в який замість наповнювача вшивали гроші та документи з метою забезпечити своє життя в Швеції. Експозиція музею є досить незначною, проте основна частина матеріалів, фотодокументів, експонатів зберігається в цифровому вигляді й представлена на офіційному сайті музею [16]. Також слід підкреслити, що за допомогою сучасних технологій відвідувачі даної експозиції й, музею в цілому, можуть подивитися анімаційну продукцію щодо втечі данських євреїв до Швеції, послухати історії єврейських біженців про пережиті події 1943 р. Для максимального комфорту відвідувачів обслуговування музею відбувається двома мовами – данською та англійською. Експозиція музею направлена на формування колективної пам'яті про Голокост в Данії та подолання травматичного досвіду.

Для виконання “поставлених задач” музей працює в кількох напрямках: робота зі школярами та студентами; проведення дня Аушвіцу; наукові публікації. Говорячи про співпрацю з закладами

освіти варто відзначити, що школярі в межах навчального процесу відвідують музеї, в тому числі й даний музей та його експозицію (це передбачено ст 4 закону про початкову школу) [14]. На сайті музею представлена програма для співпраці з школами та студентами. В рамках цієї програми вчителі можуть самостійно обрати теми за якими буде відбуватися навчання: від традицій й культури єврейського народу до Голокосту. Також вчителі можуть звертатись до співробітників музею з власними ідеями й готувати уроки відповідними темами. В кінці учнівського дослідження передбачено створення творчого проєкту. Для того аби створити учням максимально комфортні умови в проведенні свого дослідження музей пропонує бронювати квитки в неробочий час, адже в цей період музей немає туристів чи звичайних відвідувачів й це дає можливість учням сконцентруватись на роботі й своєму дослідженні [32].

Наступний напрям роботи музею – це проведення дня Аушвіца. Пам'ятні заходи проводяться 27 січня. В цей день вшановують пам'ять жертв данського Голокосту й також кооперуються з представниками інших країн з метою більш широкого розгляду питання Голокосту. Також варто підкреслити, що кожного року на день Аушвіца приїжджають данські політики. На сайті музею представлені програми проведення даного заходу з 2021 по 2024 рр. [12].

Ще один важливий напрямок роботи музею – наукова робота. Музеєзнавці проводять дослідження з питання інтеграції єврейського населення до данського суспільства, релігії, основних аспектів розвитку данського єврейського музею. Серед наукових праць можна відзначити роботу К. Андерсена, яка присвячена проблемі символізму архітектурного стилю й виставці Данського єврейського музею (опублікована в 2009 р) [11]. Праця розкриває деталі архітектурного стилю музею, адже за задумом архітектора Д. Лібескінда кожна деталь музею має певний символізм. М. Пандуро робота під назвою “Данська допомога євреям в жовтні 1943 р.: аналіз звітів” [28]. В даній праці огляд данської допомоги зроблений на основі визначення основних дефініцій та архівної документації. Б. Блюдніков “Втеча мого батька”(опублікована в 2023 р.). Дана книга написана сином головного героя й оповідає про втечу євреїв до Швеції в 1943 році. Книга написана на основі мемуарів, щоденників та усної історії рідних спогадів.

Наступним нашим меморіальним комплексом стає так званий “stolpersteine”, що дослівно пере-

кладається як “камені спотикання”. Проєкт було створено німецьким художником Г. Демінгом. Робота над надинм меморіальним комплексом була розпочата ще в 1992 р, а перший подібний камінь було встановлено в 1995 році. На даний момент такі каміні знаходяться в 31 країні Європи [30]. Суть даного проєкту полягає в тому, що в місті розташовані невеликі блоки розміром 10x10 см. На даних блоках написані імена жертв, які постраждали від Голокосту. Загалом на 2023 рік було встановлено 100 тис подібних камінів. В Данії даний меморіальний комплекс було відкрито в 2019 році в Копенгагені, проте він постійно розвивається та збільшується. Загалом було передбачено встановити 12 блоків. На 2023 р. таких камінів встановлено 110 по всій території країни [30]. Основний масив камінів знаходиться в столичному регіоні. Також даний меморіальний комплекс має свій веб-сайт на якому кожен відвідувач може знайти камінь поруч зі своїм місцем перебування чи почитати історії жертв нацизму[30], [21], [22].

Ми можемо говорити, що на даний момент даний комплекс динамічно розвивається, адже за період з 2019 по 2023 роки кількість камінів зросла що 12 до 110. Активний розвиток побідного меморіального комплексу свідчить про формування колективної пам'яті про події Голокосту. Й останнім стає – пам'ятник під назвою “Біженці”. Його було створено художником Д. Саломоном та відкрито у 2023 р в гавані Відбек. Відкриття пам'ятника було присвячено 80 річниці єврейської трагедії в Данії. Місце відкриття пам'ятника було вибрано не випадково – це було одне з місць втечі євреїв в 1943 р. до Швеції (якщо прийти на Відбек гавань, то на іншому березі можна побачити Швецію; це був один з найкоротших шляхів втечі) Варто підкреслити, що автор даної пам'ятки сам пережив події Голокосту (він народився в Трансільванії в 1932 р) й був добре знайомий з проблемою єврейського біженства того часу [26]. Також зауважимо, що поруч з пам'ятником була відкрита фотовиставка від Рудерстал музею. Виставка являла собою серію фотографій (з коротким описом) з втечі євреїв до Швеції в 1943 р. та фото тих, хто активно допомагав рятувати людей [9]. На даний момент фотовиставка знаходиться в самому Рудерстал музеї.

Висновки. Данський спосіб подолання травматичного досвіду через меморіальні комплекси має свої особливості. По-перше, меморіальні комплекси були встановлені не лише в перші повоєнні роки чи на початку XXI ст, а продовжують створюватися по сьогоднішній день. Це свідчить

про те що країна докладає максимальну кількість зусиль для формування колективної пам'яті з питання Голокосту. Також ми можемо відзначити, що такі “зусилля” активно підтримується з боку влади, а це проявляється через підтримку данського єврейського музею та надання йому статусу державного, участь політиків в заходах щодо дня Аушвіцу, по-друге, меморіальні комплекси цифровізуються й стають інтерактивними, що в свою чергу привертає увагу не лише стар-

шого покоління, але й молоді. По-третє, навіть усі заходи влади та єврейської громади спрямовані на формування колективної пам'яті не допомогли країні в подоланні наростаючих настроїв антисемітизму. Це проявилось в тому, що після початку ізраїльсько-палестинського конфлікту в 2023 році музею довелося посилити охорону й в робочі години музею чергує поліція [25]. Це може говорити лише про те що політика пам'яті в країні потребує певного допрацювання.

Список літератури:

1. Бабин Яр URL: <http://surl.li/rfiruk> (дата звернення: 16.03.2024).
2. Гриневич В., Магочій П-Р. Бабин Яр історія і пам'ять. URL: <http://surl.li/riqwun> (дата звернення: 23.03.2024).
3. Круглов О., Уманський А., Щупак І. Голокост в Україні. Дніпро, 2021. URL: <http://surl.li/mqzuxl> (дата звернення: 23.03.2024).
4. Педан-Слепухова О. Дорогами пам'яті як організувати меморіальні візити до місць масових поховань (з досвіду проєкту «Захистимо пам'ять») // Український центр вивчення історії Голокосту. URL: <http://surl.li/arvxxl> (дата звернення: 18.03.2024).
5. Подольський А. Комплексні дослідження з історії Голокосту в Україні та комеморативні дискусії та практики: проблема взаємовпливу, тенденції та перспективи. *Суспільно-політичні та історичні аспекти розвитку сучасної єврейської громади України: європейський контекст*. Київ, 2022. С. 272–305. URL: <http://surl.li/akhuil> (дата звернення: 18.03.2024).
6. Подольський А. Пам'ять яка вона? (Роздуми про культуру пам'яті в Україні на прикладі ставлення до історії Голокосту). URL: <http://surl.li/zhrnkg> (дата звернення: 16.03.2024).
7. Український інститут вивчення Голокосту “ТКУМА”. URL: <http://surl.li/gilscy> (дата звернення: 16.03.2024).
8. Український центр вивчення історії Голокосту. URL: <http://surl.li/pbsjnv> (дата звернення: 16.03.2024).
9. Aflsøring i Vedbæk af monument for jødernes flugt over Øresund. URL: <http://surl.li/khcdnp> (дата звернення: 16.03.2024).
10. Andersen P. Holocaust : mordet på de europæiske jøder. URL: <http://surl.li/dmeonu> (дата звернення: 01.04.2024).
11. Arkitekturens symbolik En udstillingsanalyse af Dansk Jødisk Museum i København URL: <http://surl.li/kkuhle> (дата звернення: 17.04.2024).
12. Auschwitz dag. URL: <http://surl.li/etqdae> (дата звернення: 17.04.2024).
13. Bak S L. Da krigen var forbi. URL: <http://surl.li/nuueof> (дата звернення: 01.04.2024).
14. Bekendtgørelse af lov om folkeskolen URL: <http://surl.li/puuywbj> (дата звернення: 01.04.2024).
15. Christoffersen I., Korsgaard L., Thuge S. A museum in its time: the Danish Jewish Museum as a place of remembrance. URL: <http://surl.li/wqyuen> (дата звернення: 01.04.2024).
16. Daniel Libeskind and the Danish Jewish Museum. URL: <http://surl.li/faaqfc> (дата звернення: 01.04.2024).
17. Dansk statistik. URL: <http://surl.li/xquqch> (дата звернення: 01.04.2024).
18. Den danske samarbejdspolitik og jødeaktionen. URL: <http://surl.li/ascgmv> (дата звернення: 01.04.2024).
19. Denmark. URL: <http://surl.li/jhmkvp> (дата звернення: 16.03.2024).
20. German occupation (1940-1945). URL: <http://surl.li/tqrxlm> (дата звернення: 16.03.2024).
21. Holocaust memorial installed in Copenhagen. URL: <http://surl.li/tmwtdj> (дата звернення: 17.04.2024).
22. I dag bliver København en del af verdens største mindesmærke for Holocaust URL: <http://surl.li/ardpnh> (дата звернення: 18.04.2024).
23. Israels Plads. URL: <http://surl.li/qxomli> (дата звернення: 18.04.2024).
24. Jewish Population of Denmark URL: <http://surl.li/lmoyr> (дата звернення: 17.04.2024).
25. Jødisk museum står til at få ekstra million kroner til sikkerhed. URL: <http://surl.li/sklytk> (дата звернення: 17.04.2024).
26. Kom til aflsøring af monument for jødernes flugt til Sverige i oktober '43 URL: <http://surl.li/thognn> (дата звернення: 18.04.2024).
27. Modstandsbevægelsen og Oktober '43. URL: <http://surl.li/ytgfto> (дата звернення: 18.04.2024).
28. Panduro M. Jødernes danske hjælpere i oktober 1943 En beretningsanalyse. URL: <http://surl.li/ymuzel> (дата звернення: 18.04.2024).

29. Skulpturen «Foden» ved Tuborg Havn, afsløret 1994. URL: <http://surl.li/nfzarf> (дата звернення: 17.04.2024).
30. Snublesten. Til minde om ofre for nazismen i Danmark. URL: <http://surl.li/bxpkqa> (дата звернення: 17.04.2024).
31. Stockholm Declaration. URL: <http://surl.li/ehuohk> (дата звернення: 17.04.2024).
32. Teaching at the museum for primary school URL: <http://surl.li/twotbo> (дата звернення: 01.04.2024).
33. The Danish Jewish Museum. URL: <http://surl.li/enekgg> (дата звернення: 01.04.2024).
34. Tuborg Havn – Harbour – Monument. URL: <http://surl.li/vdgjqe> (дата звернення: 01.04.2024).
35. Tuborg Havn – Mindesten (1948). URL: <http://surl.li/ppscaps> (дата звернення: 01.04.2024).
36. United States Holocaust memorial museum. URL: <http://surl.li/ekpfyh> (дата звернення: 01.04.2024).
37. Yad Vashem – The World Holocaust Remembrance Center. URL: <http://surl.li/mazjgp> (дата звернення: 01.04.2024).

Piestova D.O. MEMORIAL COMPLEXES IN DENMARK: SHAPING THE COLLECTIVE MEMORY OF THE HOLOCAUST

The article focuses on the study of memorial complexes in Denmark as a way of forming a collective memory of the Holocaust. Memorial complexes play an important role in shaping the collective consciousness of certain historical phenomena, events, and processes. In the course of the study, the author came to the following conclusions: memorial complexes must meet the requirements of the time and dynamically change depending on the needs of society; to form collective memory, it is necessary to use a variety of memorial complexes: museums, steles, memorials, etc. Denmark is quite characterized by the use of interactive methods in this regard. Most of the Holocaust memorial complexes in the country provide an opportunity to look at the issue more broadly with the help of modern technologies. That is, today, for example, a museum exposition includes not only exhibits but also a light show, animation, etc. This approach allows us to reach a wider audience: from the older generation to children and young people (after all, it is the “Internet generation” that needs information in the form of a “coming to life stele” or a rapidly changing modern picture) That is why memorial complexes must be constantly changing and modernizing. The modernization of memorial complexes indicates that there is a demand in society for the formation of a collective memory of the Holocaust, which in turn means that society does not intend to repeat such a genocide in the future.

Changes in the current geopolitical situation in the world create new challenges for the country in terms of memory policy. On the one hand, Denmark has a clear line on recognizing the crimes against humanity of the Second World War as unacceptable at the present stage of development of European society, but on the other hand, there are significant gaps in the issue of tolerance towards all peoples of the world.

Key words: *politics of memory, Holocaust, Theresienstadt concentration camp, Danish Jewish Museum, stumbling blocks, memorial complexes.*